گـۆڤـاری زانـكـۆی ڕاپــەڕیــن
Journal of University of Raparin.
مجلة جامعة رابرين

E-ISSN: 2522 – 7130 P-ISSN: 2410 – 1036
This work is licensed under CC-BY-NC-ND 4.0
DOI:10.26750/Vol(12).No(3).Paper25

ڕێـكـەوتـی وەرگـرتـن: 22/02/2025
ڕێكەوتی پەسەندكردن: 03/06/2025
ڕێـكـەوتی بڵاو كردنەوە: 29/06/2025

كاریگەرییا بكارئینانا مودێلێ كارین د دەستكەفتێ قوتابیێن قوناغا چوارێ پشكا زمانێ كوردی د بابەتێ شێوازێن ئەدەبیدا

دلژین شفیق محمد

diljeen.mohammed@uoz.edu.krd

پشكا زمانێ كوردی، كولیژا پەروەردا بنیات، زانكویا زاخو، زاخو، هەرێما كوردستانێ، عیراق.

پوختە:

ئارمانجا ئەڤێ ڤەكولینێ زانینا بكارئینانا مودێلێ كارین د دەستكەفتێ قوتابیێن قوناغا چوارێ پشكا زمانێ كوردی د بابەتێ شێوازێن ئەدەبیدا، ڤەكولەرێ د ڤەكولینا خۆدا پشتبەستن ل سەر ڕێبازا ئەزمونگەریی كرییە، سەمپلا ڤەكولینێ پێكدهات ژ قوتابییێن قۆناغا چوارێ /پشكا زمانێ كوردی / كولیژا پەروەردا بنیات/ زانكۆیا دهوك بۆ ساڵا خواندنێ (2024 -2025) كو هژمارا ئەوان (87) قوتابی بون، گروپێ (أ) كو هژمارا قوتابییان (44) قوتابی بون، بویە گروپێ ئەزمونگەریی كو بابەت ل دویڤ مودێلێ كارین وەرگرت، گروپێ (ج) كو هژمارا وان (43) قوتابی بون، بونە گروپێ كونترولكار كو بابەت ل دویڤ ڕێكا ئاسایی وەرگرت، ڤەكولەرێ هەڤسەنگیا ئاماری د ناڤبەرا قوتابییێن هەردو گرۆپاندا د هژمارەكا گۆڕاواندا ئەنجامدا، ڤەكولەرێ ئالاڤەك بەرهەڤكر، ئەوژیك تاقیكرنا دەستكەفتێ خواندنێ، ئەڤ تاقیكرنە ژ سێ پرسیاران پێكدهات، پرسیارا ئێكێ ژ جۆرێ ڕاست و خەلەت (10) برگە بون، و پرسیارا دویێ ژ جۆرێ هەلبژارتنان (15) برگە بون و پرسیارا سێیێ ژ جۆرێ گۆتاری ب بەرسڤێن سنوردار (15) برگە بون، ڤەكولەرێ ڕاست و دروستیا بەرچاڤ و یا ناڤەرۆكێ و ئاستێ زەحمەتیا برگەیان و هێزا جوداكرنا ئەوان و كارابیا بژاردەیێن خەلەت و جێگربیا تاقیكرنێ دەرهینان، پشتی ئەزمون ب دوماهیك هاتی و ئالاڤ هاتیە پراكتیككرن و سەرەدەریا ئاماری د گەلدا هاتینەكرن، ب بكارئینانا تاقیكرنا تایی (t-test) ڤەكولەر گەهشتە ئەڤێ ئەنجامی كو بكارئینانا مودێلێ كارین د گۆتنا شێوازێن ئەدەبیدا كاریگەریەكا بەرچاڤ و مانادار هەبو د دەستكەفتێ قوتابیاندا، ل دویڤ ئەنجام و دەرئەنجامێن ڤەكولینێ، ڤەكولەرێ هندەك ڕاسپاردە پێشكێشكرن.

پەیڤێن سەرەكی: مودل، مودلێ كارین، دەستكەفت، شێوازێن ئەدەبی.

The Effect of Using Karin's Model on the Achievement of Fourth-grade Students in the Kurdish Language Department in a Literary Styles Subject

Diljeen Shafiq Mohammed
Department of Kurdish Language, College of Basic Education, University of Zakho, Kurdistan Region-Iraq

Abstract
This research aimed to investigate the effect of using Karin's model on the achievement of fourth-grade students in the Kurdish Language Department in the subject of Literary Styles. The researcher adopted an experimental approach.
The research population consisted of all fourth-grade students in the Kurdish Language Department, College of Basic Education, University of Duhok for the academic year (2024-2025), amounting (87) students, Section (A) with (44) students representing the experimental group that was taught using Karin's model, and Section (C) with (43) students representing the control group that was taught using the traditional method. The researcher conducted statistical equivalence between the two groups across several variables. The researcher prepared an achievement test consisting of three questions: the first question included (10) true/false items, the second question contained (15) multiple-choice items with four alternatives each, and the third question comprised (15) essay-type items. After completing the experiment, applying the research tool, collecting data, and conducting statistical analysis using t-test for independent samples, the researcher concluded that using Karin's model in teaching literary styles to fourth-grade students in the Kurdish Language students had a significant positive effect on student achievement compared to the traditional method. Based on the research results and conclusions, the researcher presented several recommendations.
Keywords: Model, Karin's Model, Achievement, Literary Styles.

پشکا ئێکێ: دانەنیاسینا ڤەکۆلینێ

ئاریشا ڤەکۆلینێ:

ل هەمی دەما ئاریشێن وانەبێژیێ جهێ گرنگی پێدانێ بون ژ لایێ پەروەردکارانڤە، بەردەوام هەوڵ دیتنا میتود و ستراتیجیەتێن نوی دا بون بۆ چالاککرنا قوتابییان د پروسێسا فێرکرنێ دا، ئیدی ناهێتە پەسەندکرن ئەم هەمان شێوازان بکاربینین بۆ وانەگوتنێ ژبەرکو ناگونجیت دگەل ئەوان گورانکاریێن د جیهانێ دا ڕویددەت.

سەرەڕای ئەو گهورینێن ل شێوازێن وانەبێژیێ ڕویداین هێشتا لاوازیا دەستکەفتی خەما سەرەکیە بۆ کەسێن بەرپرسیار د پروسێسا پەروەردێ دا، ژبەرکو دەستکەفت ئامرازێ سەرەکی یێ پیڤانا دەرئەنجامێ فێرکرنێ یە.

ڤەکۆلەرێ پشتی چاڤپێکەفتن دگەل چەندین ماموستایێن بابەتێن ئەدەبی کری دیت کو بابەتێ شێوازێن ئەدەبی نەگەهشتیە ئەو ئارمانجا بو هاتیە دانان، ئەڤێ چەندێ ڤەکۆلەر پاڵدا کو هزراخو د هندەك ڕێك و مودێل و ستراتیجیەتێن وانەگوتنێ دا بکەت کو کاریگەریێ د بلندکرنا دەستکەفتێ قوتابیان دا بکەت، و قوتابی ببیتە تەوەرێ سەرەکی د وانێ دا.

ئەم دشێین ئاریشا ڤەکۆلینێ د ئەڤێ پسیارا ل خوارێ دا دەستنیشانبکەین:

- ئایا بکارئینانا مودێلێ کارین کارتێکرن هەیە لسەر دەستکەفتێ قوتابیێن قوناغا چوارێ/ پشکا زمانێ کوردی د بابەتێ شێوازێن ئەدەبیدا؟

گرنگییا ڤەکۆلینێ:

زانکو ب دیارترین سازیێن زانستی دهێتە دانان، ژبەرکو ڕێبازا پاشەڕوژا فێربونێ ب تایبەتمەندیێن وێ یێن جوراوجورڤە دیاردکەت، وەلاتێن جیهانێ گرنگیەکا مەزن ب زانکویێ ددەن، ژبەرکو ڕادبیت ب ئاڤاکرنا کومەلگەهەکێ کو شیان هەبن ڕەفتارێ دگەل پێشڤەچونێن جوراوجوردا بکەت، کاریگەریا زانکویێ ئیدی بتنێ دابینکرنا کارامەیێن ئەکادیمی ژ زانیاری و پێزانین و تێگەهان نینە، بەلکو دگەهیتە بوارێ کەسایەتیا قوتابی و ئاڤاکرنا وی ب شێوەیەکی هەڤسەنگ کو ئاراستا وی بەرەف زانین و زانستێ ڤە دبەت (فضل، 2001: 212).

ئەدەب ژ کومەك ڕەگەزان پێك دهێت ئەوژیك (بیر، هەست، سوز، خەیال)، بو ڕێکخستنا ئەڤان ڕەگەزان نڤیسەر پێدڤی ب ڕێکەکێ یە داکو پەیام و ڕامانا خو دەربیریت؛ ئەوژی یك شێوازە، ئانکو شێواز بنیاتەکی گرنگە بو دارشتنا دەقێ ئەدەبی، هەروەسا خزمەتا ڕەگەزێن دی یێن ئەدەبێ دکەت و هاریکارە بۆ دەرکەفتنا هزرا نڤیسەری (گەردی، 2022، 105).

وانەگوتن دهێتە وەسفکرن کو زانست و هونەرە، زانستە ژبەرکو بنەما و ڕێسایێن خو یێن هەین و هونەرە ژبەرکو شارەزایی د پێرابونێدا و کوالێتی د پراکتیك کرنێ دا دڤێت و دهێتە هژمارتن سیستەمەك، کو پێکدهێت ژهندەك ڕەگەز و پێکهاتان، کارلێکرنێ د گەل ئێك دکەن، داکو ئارمانجێن ژێ دهێنە خواستن بجە بهێنن، هەر چاوابیت دڤێت وانەگوتن پشت ب تیورەکا پەروەردەیی یان مودێلەکێ وانەگوتنێ یان ستراتیجییەکا وانەگۆتنێ یا دیار ببەستیت(السر و أخران، 2021: 25).

ڤەکولینێن پەروەردەیی یێت سەلماندین کو شێوازێن کلاسیکی دفێرکرنێ دا دبیتە ئەگەرێ فێربونەکێ کو ژ لایێ هێز و رامانێ ڤە لاوازبیت و کاریگەرییا وێ بەردەوام نابیت، لەوما یا فەرە زانیاریان ببەستین ب تێگەهانڤە، ب ئەڤی شێوەی ئەنجام دێ بهێزترین ژ فێربونا ب ڕێکێن کلاسیکی (Ediger, 2001:162) ، ڕێکێن وانەگوتنێ یێن نوی ب هەمی شێوازێن خوڤە دهێتە هژمارتن ئێك ژ ئالاڤێت پەروەردا نوی، گرنگیێ ب چالاکیێن قوتابی و گەشەکرنا ل دەف پەیدابوی ددەت، و ئەڤە هاریکاریا ماموستایی دکەت کو پتر ژ ڕێکەکێ بگەهیتە ئارمانجێن خو یێن پەروەردەیی و فێرکاری (سعد، 2000: 149).

مودلێ کارین دهێتە هژمارتن ژ ئەوان مودلێت گەلەك تایبەتمەندی هەین، ژبەرکو دگونجیت دگەل تازەگەری و پێشکەفتنا ددنیاییدا چێدبیت، ئەڤەژی وەدکەت قوتابی ببیتە سەنتەرێ پروسێسا فێرکرنێ، هەروەسا ڕێکێ بو پەروەردکاران ڤەدکەت کو ڕێکارێن خو باشتر لێ بکەن ب مەرەما گەهاندنا بابەتێن پەروەردەیی بۆ مێشکێ قوتابی داکو ئارمانجێن خوازراو بجه بینن (أبو جادو، 2007: 151).

مودلێ کارین لسەر بنەمایێ تیورێت فێرکرنێ هاتیە دامەزراندن، ئەوژیك: تیورا ڕەفتاری، تیورا فێربونا ب ڕامان، و تیورا بنیادگەریی، ئەڤ مودلە جەختێ لسەر قوتابی دکەت و ڕولێ وی دکەتە ڕولێ سەرەکی د پروسێسا فێربون و فێرکرنێ دا، و ڕولێ ماموستایی ب تنێ دبیتە ڕێبەر و سەرپەرشتیار (زیتون، 2003: 409).

ئارمانجا ڤەکۆلینێ:

زانینا کاریگەرییا بکارئینانا مودلێ کارین د دەستکەفتێ قوتابیێن قوناغا چوارێ پشکا زمانێ کوردی د بابەتێ شێوازێن ئەدەبیدا.

گریمانەیا ڤەکۆلینێ:

جوداهییا ڕاماندارا ئاماری د ئاستێ (0,05) دا نینە، دناڤبەرا ناڤەندا نمرێن دەستکەفتێ قوتابیێن گروپێ ئەزمونگەریی ئەوێن بابەتی ل دویڤ مودلێ کارین وەردگرن و ناڤەندا نمرێن دەستکەفتێ قوتابیێن گروپێ کونترولکار ئەوێن هەمان بابەت ب ڕێکا ئاسایی وەردگرن.

سنورێ ڤەکۆلینێ:

- قوتابیێن قوناغا چوارێ / پشکا زمانێ کوردی/ کولیژا پەروەردا بنیات یێن سپێدەهییان/ زانکۆیا دهوك.
- کورسێ ئێکێ سالا خواندنێ (2024-2025).
- بابەتێن شێوازێن ئەدەبی یێ بریاردای بۆ قوتابیێن قوناغا چوارێ پشکا زمانێ کوردی (شێواز، جورێن شێوازان، ڕەوانبێژی، ڕونبێژی، خوازە، خوازەیا هزری، خواستن، درکە، جوانکاری).

پێناسەکرنا زاراڤان:

ئێك: کاریگەریی

عبدالله:(2023)

"شیانا قوتابیانە ل سەر ب دەستڤەئینانا ئەنجامەکی باش ژ لایێ مەعریفی و وژدانی و کارامەیی ڤە، ئەوژیك ژ دەرئەنجامێ پروسەیەکا فێرکرن و فێربونێدا" (عبدالله، 2023: 16).

Cambridge dictionary (2022):

"ئەو شیانن کو بشێی سەرکەفتنێ تێدا بهێنی، بەرهەمئینانا ئەوان ئەنجامایە ئەوێن تاکەکەسی حەز بو هەین، هەروەسا دهێتە پێناسەکرن ب ئەوێ کوالێتیا کو تێدا سەرکەفتنێ بینی ب گەهشتنا ئەوێ ئەوا کو تە دڤیایی"(Cambridge dictionary,2022: 2).

دو: مودلێ کارین

مودل:

زایر و جری:(2020)

"پروسێسا رێکخستنا شارەزایێن فێرکرنێیە و هەروەسا هاریکارە بۆ رێکخستنا ئەوان بشێوەیەکێ لوژیکی کو گەرنتیا برێڤەچونا وانێ لدویف ئەو پلانا پێشتر بۆ هاتیە دانان بکەت، داکو بگەهیتە ئارمانجێن دوماهیێ د پروسێسا فێرکرنێدا" (زایر و جری، 2020: 102).

مودلێ کارین

داخل:(2011)

"مودلەکێ ئێکگرتی و هەمەجورە، پێك دهێت ژ چەندین شێوازان، ل سەر بنەمایێ تیورا فێربونا ب رامان یا دیفید ئوزوبل و تیورا بنیادگەری یا جان بیاجی هاتیە دامەزراندن، کو قوتابی دکەتە سەنتەرێ پروسێسا فێربونێ" (داخل، 2011: 28).

Kareem & Mezban: (2019)

"کومەکا پێنگاڤێن رێکخستی و تەمامکرینە: (رێکخستنا هەرەمی بو ناڤەروکا بابەتی، کاراکرنا پێزانینێن کەڤن، پێناسەکرنا تێگەهی، جوداکرنا پلەدار یا هزرا، هەلسەنگاندنا هزرا)" (Kareem & Mezban, 2019: 2342).

پێناسا کرداری بو مۆدلێ کارین:

مودلەکە ژ کومەکا پێنگاڤان پێکدهێت، ڤەکۆلەر پشتبەستنێ لسەر دکەت بو بلندکرنا ئاستێ قوتابیێن گروپێ ئەزمونگەریی د بابەتێ شێوازێن ئەدەبیدا.

سێ: دەستکەفت:

علی:(2011)

"کومەکا راستی و تێگەهـ و پرەنسیپ ورێسا و تیور و کارامەی یانە ئەوێن ژ لایێ قوتابیڤە ب دەستدکەڤیتن ژ ئەنجامێ خواندنا بابەتەکێ یان ئێکەیەکا خواندنێ یا دیارکری " (علي، 2011: 299).

چوار: شێوازێن ئەدەبی:

عەبدوللا:(2011)

"ئەو مودێلێن ئەدەبی نە وەکو شعر و چیروك و روِمان و ...هتد، بو دارێژتنا هزرێن خو مفایی ژ ڕەگەزێن سوز و هزر و خەیالێ وەردگرن، و پێشکێشی خوێندەڤانی دکەن" (عەبدوللا، 2011: 14)

پشکا دویێ: زەمینەیا تیوری

مودلێ کارین

ئێکە ژ مودلێن ئێکگرتی و جوراوجور و دروستکری، هاتیە پێشئێخستن ژ لایێ (Arther carin) ل سالا(1993)، ئەڤ مودلە د پێکهاتنێدا لسەر بنەمایێ تیورا ئوزوبل و تیورا بیاجێ هاتیە دامەزراندن، و درێکارێن خودا پشت ب هندەك تێگەهان دبەستیت کو هاتینە وەرگرتن ژ ئەڤان تیوران، وەکی (ڕێکخەرێ پێشکەفتی و نەخشێ تێگەهان) ژ تیورا ئوزوبل و (خولا فێربونێ) ژ تیورا بیاجێ، ئەڤەژی د چارچوڤەك پێکهاتەیی و ئێکگرتی دا کو ل گەل ڕەوشا هەلویستێ فێربونێ بگونجیت (داخل، 2011: 52).

هندەك ڕاستی یێن هەین کو هاریکارن د فێرکرنێ دا ب ڕێکا ئەڤێ مودلی، ئەوژیك:

1. پێدڤیە ئەو ئەزمونە ب ئێك ژ ئارمانجێن قوتابی هەبیت بو ب دەستڤەئینانا ئەوێ پێدڤیێ.
2. ئەزمون دەرفەتێ دەتە قوتابییان بو پراکتیککرنا ئەو ڕەفتارا ژ وی دهێتە خواستن کو فێرببت.
3. ئاریشەکێ ب خوڤە دگریت ب ڕێکا چارەسەرکرنا وێ ڕێسا و تێگەهان ب دەستخوڤە دئینیت.
4. هەوڵ دهێنە دان بو وەرگرتنا ڕێسا و زاراڤێن پێدڤی بۆ چارەسەرکرنا هەر ئاریشەکێ.
5. ئەزمون کاریگەرییەکا کویر دناخێ قوتابیدا دهێلیت سەبارەت ب وان زانیارێن بکارئینیت.
6. ئەزمون هاریکاریا قوتابی دکەت چارچوڤەك هزری پێکبینیت بو ڕێکخستنا ڕێسا و زاراڤێن نوی.
7. چەندین کاودانێن جیاواز بخوڤە دگریت کو ڕێکێ ددەتە قوتابی ئەو ڕێسا و زاراڤێن نوی وەرگرتین بکاربینیت (العاشقی، 2010: 32).

پێنگاڤێن مودلێ کارین

1. پێشکێشکرن: ماموستا ب گوتنا پێشەکیەکێ بو قوتابییان دەستپێدکەت، پێك دهێت ژ ناڤ و نیشانێ وانێ و ئارمانجێن وانێ و ئەوا دهێتە پێشبینیکرن کو ژ وانێ بهێتە وەرگرتن، هەروەسا دیارکرنا چالاکیێن دهێنە پراکتیککرن ددەمێ وانێ دا، ئارمانجا ئەڤێ قوناغێ سەرنجراکێشانا قوتابییانە بۆ بابەتێ وانێ.
2. پێداچون: د ئەڤێ قوناغێدا ماموستا پێداچونەکێ دکەت لسەر زانیاری و کارامەیی یێن پێشتر قوتابی د قوناغێت خواندنێ دا فێربوی کو دپێدڤینە بۆ فێربونا بابەتێ وانێ یێ نوی، ئەڤ پێداچونە ب ڕێکا ئاراستەکرنا هژمارەکا دەسنیشانکری یا پرسیارێن زارەکی سەبارەت زانیاری و کارامەییان بو قوتابییان دهێتە ئەنجامدان، و گەنگەشە دگەل وان دهێتە کرن، هاریکاریا وان دکەت کو ب ئاسانی فێری بابەتێ نوی بن (داود،2012: 39).
3. ڕێکخستنا هەرەمی بو ناڤەروکێ: ئەڤەژی ب ڕێکا ڕێکخستنا تێگەهێن ناڤەروکێ ب شێوێ نەخشێن تێگەهان، ئانکو ڕێکخستنا تێگەهێن گەلەك گشتگیر دیڤدا یێن کێم گشتگیر، و دیارکرنا پەیوەندیێ دناڤبەرا وان دا.

4 .پێناسەکرنا تێگەهی: پێدڤیيە ئەو دەستەواژا بۆ پێناسەکرنا تێگەهی دهێتە دارژتن، تایبەتمەندیێن وی یێن جیاواز ب خوڤە بگریت.

5 .قوناغا پێشکێشکرنا ڕێکخەرێ پێشکەفتی: ماموستا ڕێکخەرێ پێشکەفتی پێشکێشی قوتابیان دکەت، ب شێوێ زارەکی یان لسەر بوردی دنڤیسیت، ڕێکخەرێ پێشکەفتی ب ئەڤی شێوەی دهێتە پێشکێشکرن:

- دەستنیشانکرنا تایبەتمەندی یێن دیار بۆ هەر تێگەهەکێ دناڤ ڕێکخەری دا و ڕوهنکرنا ڕامانا وان.
- دانا نمونا بو هەر تێگەهەکێ و تایبەتمەندیێن وێ.
- ئەگەر زاراڤ نوی بیت درکاندنا وی تێگەهی بێتە دوبارەکرن.

6 .پاراستنا سەرنجا قوتابییان ب درێژیا ماوەیێ پێشکێشکرنا بابەتی: ماموستا دشێت سەرنجا قوتابییان بپارێزیت ب ڕێکا بکارئینانا چەندین توکنیکێن پەروەردەیی، وەکی: وروژاندنا پرسیارێن گونجایی، دیارکرنا ئاریشان، دانا نمونا، بکارئینانا ئامرازێن شلەڤەکرنێ.

7 .بکارئینانا بنەمایێن جوداکرنا پلەدار: جوداکرنا پلەدار ب دوەم تێگەهێ دیار یێ تیورا اوزبل دهێتە هژمارتن، جوداکرنا پلەدار پروسا شلوڤەکرنا هزرێت مەزنە پاشی یێت بچیك و دویڤدا بچیکتر، و نیشاندانا جیاوازی و جوداکارییان دناڤبەرا هزراندا، ئەڤ جوداکارییە بەردەوام دبیت دگەل تێگەهێن گشتی یان هزرێن مەزن هەتا دگەهیتە کوما تێگەهـ و هزرێن دەستپێکی (سلامە و أخرون، 2009: 308).

8 .قوناغا بهێزکرنا پێکهاتا مەعریفی: ئارمانجا ئەڤێ قوناغێ چەسپاندنا زانیاریێن نوی یە د ژینگەها مەعریفی یا قوتابی دا، ژ ئەڤان ڕوکاران پێك دهێت:

- -دەستنیشانکرنا وەکهەڤێن هاوبەش و گرنگ د ناڤبەرا هزر و تێگەهان دا، ئەڤەژی پشتی قوناغا جوداکرنا پلەدار جوداهی دناڤبەرا تێگەهان دا ئاشکرا کرین، ئەڤ چەندە دبیتە ئەگەرێ ب دەستڤەئینانا تێگەهان ژلایێ قوتابیان ڤە.
- هاندانا فێربونا وەرگرتنا چالاك، ڕامانا وێ ئەوە نابیت قوتابی یێ نەرێنی بیت، بەلکو دڤێت ب چەندین چالاکیێن پولێ و یێن دەرەکی ڕابیت، وەکی داخواز ژ قوتابییان بهێتە کرن کو ب شێوێ زارەکی ڕامانا زانیاریێن نوی ب زمانێ خو بدەت هەروەسا داخاز ژ قوتابییان بهێتە کرن ژ چەندین لایانڤە سەحکەنە تێگەهێن نوی (زایروأخرون، 2014: 238).

گرنگیا مودلێ کارین:

1. مودلێ کارین ئێکە ژ ئەوان مودلا کو زێدەتر ژ تیور و میتودەکێ پێدهێت، یێت هاتین تێکەلکرن بو پێکئینانا ئەڤێ مودلی.
2. بناغێ وێ لسەر دو تیورا یێ هاتیە دانان (فێربونا ب ڕامان یا اوزبل، خولا فێربونێ یا بیاجێ).
3. قوتابی و ماموستا د کارلێکا بەردەوام دانن.
4. پێشئێخستنا گیانێ هەڤکاریێ و کارێ ب کومەڵ.
5. بکارئینانا زانیاریا ل هەلویستێت جیاوازدا (عبدالقادر، 2016: 193).

ڕولێ ماموستای د مودلێ کاریندا:

1. سەرنجراکێشانا قوتابیان و چالاککرنا ئەوان بو بۆ وەرگرتنا بابەتێ نوی.
2. ئاراستەکرنا قوتابیان بۆ پروسێسا لێگەریانێ.
3. چاڤدێریکرنا قوتابییان ل دەمێ بجهئینانا وان بو رێسا و زانیارییان.
4. هاندانا بەردەوام بو هاوکاری کرنێ دناڤبەرا قوتابییاندا.
5. ئاراستەکرنا پرسیاران بۆ قوتابییان کو برێکا وان دشێن پەیوەندیێ دناڤبەرا زانیاریێن نوی و یێن کەڤندا بزانن.
6. دڵنیابون ژ ئەوێ چەندێ کو قوتابی ئەڤان رێسایان د بارودوخێن هاوشێوەدا بجهدئینن (الشاعر،2022: 28).

رولێ قوتابی د مودلێ کاریندا:

1. گرنگیدان ب وەرگرتنا بابەتی ل دویف ئارەزویا خو.
2. پێکڤەگرێدانا زانیاری و هزرا و کورتکرنا ئەوان.
3. تومارکرنا ئەوان تێبینی و زانیاریێن گەهشتیێ.
4. دانا نمونا و هەلویستێن نوی کو برێکا وێ بشێن رێسایا بجهبینن.
5. دانوستاندن و کارلێککرن دگەل ماموستا و قوتابیێن دی.
6. بەرسڤدانا پرسیاران (بیومی، 2002: 176).

ڤەکۆلینێن بەرێ

1. ڤەکۆلینا الموسوی(2012)

ئەڤ ڤەکولینە ل وەلاتێ عیراقێ هاتیە ئەنجامدان، ئارمانج ژ ئەڤێ ڤەکولینێ زانینا کاریگەرییا مودلێ کارین لسەر وەرگرتنا تێگەهێن رەوانبێژی ل دەڤ قوتابییێن پولا پێنجێ ئەدەبی، ڤەکۆلەری ب ئەنقەست قوتابخانەك هەلبژارت داکو ڤەکولینا خو لێ ئەنجام بدەت، دو هوبە ب شێوێ هەرەمەکی هەلبژارتن؛ ئێك ژ وان بی گروپێ ئزمونگەریی کو بابەت ل دویڤ مودلێ کارین وەرگرت و گروپێ دی یێ کونترولکار کو بابەت ل دویڤ رێکا ئاسایی وەرگرت، هژمارا قوتابییان (68) قوتابی بون بۆ هەر گروپەکێ (34) قوتابی، و هەڤسەنگی د هژمارەکا گوراواندا دناڤبەرا ئەواندا ئەنجامدا هەروەسا ڤەکۆلەری تاقیکرنەك بۆ ب دەستڤەئینانا تێگەهێ رەوانبێژی ئامادەکر کو پێکهاتبو ژ (20) برگێن هەلبژارتنان، خو پشتراسکر ژ راستگویی و ئاستێ زەحمەتیا برگان و هێزا ژێك جودایێ و جێگریا تاقیکرنێ ب رێکا هاوکێشا ئەلفا کرونباخ، پشتی بجهئینانا تاقیکرنێ و شلوڤەکرنا داتاییان ب شێوەیەك ئاماری ب بکارئینانا تاقیکرنا تایی (t-test)، ئەنجامێن ڤەکولینێ دیارکر کو مودلێ کارین کاریگەریەکا ئەرێنی هەیە ل زێدەکرنا ب دەستڤەئینانا تێگەهێن رەوانبێژی ل دەڤ قوتابیان بەراورد دگەل قوتابیێن بابەت ب رێکا ئاسایی وەرگرتین (الموسوي، 2012).

2.ڤەکۆلینا حسن(2018)

ئەڤ ڤەکۆلینە ل عیراقێ هاتیە ئەنجامدان، ئارمانجا وێ زانینا کاریگەرییا مودلێ کارین د دەستکەفتێ قوتابییێن قوناغا دوێ پشکا زمانێ عەربی بابەتێ (کێشناسی)، کومەلا ڤەکولینێ ژ (62) قوتابیان پێکهاتبو، (32) قوتابی بو گروپێ ئەزمونگەریی و (30) قوتابی بو گروپێ کونترولکار، ڤەکۆلەرێ هەڤسەنگی دناڤبەرا کومەك گوراواندا ئەنجامدا، هەروەسا ڤەکۆلەرێ تاقیکرنەك بۆ دەستکەفتی ئامادەکر، پشتی بجهئینانا تاقیکرنێ و شلوڤەکرنا داتاییان ب شێوەیەك ئاماری ب بکارئینانا تاقیکرنا تایی (t-test)، ئەنجامێن ڤەکولینێ دیارکر کو مودلێ کارین کاریگەریەکا ئەرێنی هەیە د دەستکەفتێ قوتابیان بەراورد دگەل قوتابیێن بابەت ب رێکا ئاسایی وەرگرتین (حسن، 2018).

هێما و مفایێ وەرگرتی ژ ڤەکولینێن بەرێ:

ڤەکۆلەرێ ژ چەندین لایەنانڤە مفا ژ ڤەکۆلینێن بەرێ وەرگرتییە، وەکی: مفا وەرگرتن بۆ دەستنیشانکرنا ئاریشەیا ڤەکۆلینێ، دارێژتنا گریمانەیێن ڤەکۆلینێ، دانانا پلانێن وانەگوتنێ ل دویڤ ئەڤی مودلی، ڕێکارێن هەڤسەنگییێ و هەلبژارتنا سەمپلان، زانینا هۆکارێن ئاماری و هەلبژارتنا ڕێکارێن گونجایی بۆ ئەڤێ ڤەکۆلینێ، ژێدەرێن ڤەکۆلینێن بەرێ.

پشکا سیێ: ڕێکارێن ڤەکۆلینێ

ئێك: ڕێبازا ڤەکولینێ:

ڤەکۆلەرێ د ڤەکولینا خودا پشت بەستن لسەر ڕێبازا ئەزمونگەریی یا دو گروپێن هەڤسەنگ کر (harland, 2015:1)، کو ژ گروپێ ئەزمونگەریی و گروپێ کونترولکار پێکهاتییە، ژبەرکو ئەڤ دیزایینە بۆ ب دەستڤەئینانا ئارمانج و گریمانێن ڤەکولینێ یا گونجاییە.

دو: دیزاینا ئەزمونێ:

ڤەکۆلەرێ دیزاینا نیمچە ئەزمونی ئەوا گروپێن هەڤسەنگ بکارئینا (باتشیرجی، 2015: 248)، کو ل گروپێ ئەزمونگەریی بابەتی ل دویڤ مودلێ کارین وەردگرن و ل گروپێ کونترولکار بابەتی ب ڕێکا ئاسای وەردگرن، هەر وەکی د خشتەیێ ل خوارێ دا دیار:

گروپ	گوراوێن سەربەخو	گوراوێ کارتێکری
ئەزمونگەریی	مودلێ کارین	دەستکەفت
کونترولکار	ڕێکا ئاسایی	

هێلکارییا ژمارە(1)

دیزایینا ئەزمونگەریی یا ڤەکولینێ دیاردکەت

سێ: کومەل و سەمپلا ڤەکولینێ:

کۆمەلا ڤەکۆلینێ بگشتی کۆمەکا مەزنا تاکەکەسان بخوەڤەدگریت، یێن دەرئەنجامێ ڤەکۆلینێ لسەر دهێتنە جێبەجێکرن (Shukla, 2020, p. 2)، کومەلا ئەڤێ ڤەکولینێ پێك دهێت ژ قوتابیێن قوناغا چوارێ /پشکا زمانێ کوردی/ کولیژا پەروەردا بنیات/ زانکویا دهوك یێن سالا خواندنێ (2024-2025)، کو هژمارا ئەوان (141) قوتابینە، لسەر سێ گروپان (أ) و (ب) و (ج) هاتینە دابەشکرن، ڤەکۆلەرێ ب شێوەیێ هەرەمەکی، دو گروپ وەکو سەمپلا ڤەکولینێ هەلبژارتن.

گروپێ (أ) کو هژمارا قوتابییان (47) قوتابی بون، بویە گروپێ ئەزمونگەریی کو بابەت ل دویڤ مودلێ کارین وەردگرت، گروپێ (ج) کو هژمارا وان (44) قوتابی بون، بونە گروپێ کونترولکار کو بابەت ل دویڤ ڕێکا ئاسایی وەردگرتن، پشتی کو قوتابیێن سەرنەکەفتی هاتینە دویرئێخستن، هژمارێن وان یێن دوماهیێ وەکی دئەڤی خشتەیێ ل خوارێ دا هاتیە بەرچاڤکرن:

خشتەیێ ژمارە(1)

هژمارا قوتابیێن سەمپلا ڤەکولینێ

گروپێ خواندنێ	گروپ	هژمارا قوتابیان	هژمارا قوتابیێن	هژمارا قوتابیان ب

			دەرئێخستی	شێوێ دوماهیێ
أ	ئەزمونگەریی	47	3	44
ج	كونترولكار	44	1	43
كوم		91	4	87

چوار: هەڤسەنگی د ناڤبەرا قوتابیێن گروپێن ڤەكولینێ:

ڤەكۆلەرێ هەڤسەنگی د هژمارەكا گوراواندا دناڤبەرا گروپێن ڤەكولینێ دا ئەنجام دایە، كو چێدبیت كاریگەریێ د گوراوێن كارتێكری دا بكن، ئەڤەژی دێ ل سەر ئەنجامێن ڤەكولینێ و هوپیریا واندا رەنگڤەدەت، و خشتەیێ ژمارە (2) ئەڤێ چەندێ دیاردكت:

خشتەیێ ژمارە (2)

گوراو	گروپ	ژمارا قوتابیان	ناڤەندێ ژمێری	لادانا پیڤەری	نرخێ تایی: هەژماركری	نرخێ تایی: خشتەیی	مانادارى د ئاستێ 0.05دا
زانیاریێن بەرێ یێن بابەتێ ئەزمونێ	ئەزمونگەریی	44	6.55	1,47	0,12	1,99	جودابیا مانادارى نینە
	كونترولكار	43	6,58	1,40			
ژیێ قوتابیان ب هەیڤ	ئەزمونگەریی	44	262,59	29,63	0,90		
	كونترولكار	43	267,63	22,28			
نمرەیێن قوتابیان یێن بابەتێ بوری (ئەدەبێ كەڤن)	ئەزمونگەریی	44	80,20	7,39	0,13		
	كونترولكار	43	80,40	6,18			
بیرتێژی	ئەزمونگەریی	44	40,43	7,45	0.98		
	كونترولكار	43	38,88	7,27			

پێنج: كونترولكرنا گوراوێن كارتێكەرێن نە ئەزمونی و یێن ئەزمونگەریی:

كونترولكرنا گۆراوێن كارتێكەرێن نە ئەزمونی ژ ئەوان پێرابونێن گرنگن بۆ ڤەكۆلینا ئەزمونگەری، ژبەركو پلەیەكا راستگوییێ ددەتە دیزاینا ئەزمونگەڕی، ئەڤ پێرابونە وەدكەت كو ڤەكۆلەر بەهرا پتر یا لادانا پیڤەری د گۆراوێ

کارتێکریدا بۆ گۆڕاوێ سەربەخۆ بزڤرینیت نە بۆ چ گۆڕاوێن دی د ڤەکۆلینا خودا (ملحم، 2007: 73)، و زێدەباری پێرابونا هەڤسەنگیێ ئەوا ڤەکۆلەرێ د هندەك گۆڕاواندا ئەنجامدایی، ڤەکۆلەرێ - هندی دشیاندا - هەوڵدایە کونترۆلا هندەك گۆڕاوێن کارتێکەرێن نە ئەزمونی بکەت ئەوێن هزر ژێ دهاتەکرن کوچێدبیت کارتێکرنێ ل سلامەتییا ئەزمونێ بکەن، ژ ئەوان گۆڕاوان (ئامادە نەبون و ڤەقەتییان ژ ئەزمونێ، بارودوخێن ئەزمونێ، ئالاڤێن پیڤانێ، هەلبژارتنا سەمپلی، کریارێن ب پێگەهشتنێ ڤە گرێدایی، کاریگەریا رێکارێن ئەزمونی وەکی بابەتێ خواندنێ و مامۆستا و دابەشکرنا وانەیان و ماوەیێ ئەزمونێ و نهێنیا ڤەکولینێ هەروەسا جهێ خواندنێ).

شەش: پێدڤیێن ڤەکولینێ:

ئەڤ ڤەکولینە پێدڤی ب ئەڤان رێکارێن خارێ هەیە:

أ - دەستنیشانکرنا بابەتی:

بەری ڤەکۆلەر دەست ب ئەڤێ ئەزمونێ بکەت دگەل ماموستایا بابەتی رێککەفتیە سەبارەت دەستنیشانکرنا بابەتێ زانستی ئەوێ دهێتە خاندن د ماوێ ئەزمونگەریێ دا بۆ قوتابیێن هەردو گرۆپان، ئەو بابەت ژی ل سنورێ ڤەکۆلینێ هاتینە دیارکرن.

ب - دارێژتنا ئارمانجێن رەفتاری :

ڤەکۆلەرێ ئارمانجێن رەفتاری بو بابەتێت خواندنێ یێن تەرخانکری بو ئەزمونێ دارێژتن ل دویف هەر شەش ئاستێن پولینکرنا (بلوم) ی د بوارێ زانینێدا (جابر و آخران، 2005: 318)، کو هژمارا وان بونە (92) ئارمانج، ئەوژیك (47) ئارمانج ل ئاستێ بیرهێنانێ، (14) ئارمانج ل ئاستێ تێگەهشتنێ دا، (7) ئارمانج ل ئاستێ پراکتیکێ، (10) ئارمانج ل ئاستێ شروڤەکرنێ، (6) ئارمانج ل ئاستێ لێکدانێ، (8) ئارمانج ل ئاستێ هەلسەنگاندنێ بون، ژ بو پشتراستبون ب درستیا دارێژتنا ئەڤان ئارمانجان ڤەکۆلەرێ لیستا ئارمانجان رادەستی لژنەکا تایبەت ب زمانێ کوری و پەروەردە و دەروناسی کریە، بیروبوچون و تێبینیێن وان ل بەرچاف وەرگرتن، رێژەییا رازیبونێ (80%)و پتر دانا وەك رازیبون لسەر هەر ئارمانجەکێ پشتی بکارئینانا هاوکێشا جی کوپەر (j-coper)(الشجیری والزهیری، 2022: 293).

پ- پلانێن وانەگوتنێ:

ڤەکۆلەرێ (24) پلان بەرهەڤکرن، کو (12) پلان ل دیف مودلێ کارین بون، و (12) پلان ل دویف رێکا ئاسایی یا وانەگوتنێ بون.

ڤەکۆلەرێ دو نمونە ژ وان پلانان، ئێك ل دویف مودلێ کارین و یادی ل دویف رێکا ئاسایی ب مەرەما پشتراستبون ژ دروستی و راستیا وان پلانان، پێشکێشی هژمارەکا شارەزا و تایبەتمەندان د بوارێ زمانێ کوردی و رێکێن وانەگۆتنێدا کرن وراو تێبینیێن وان بەرچاف وەرگرتن.

حەفت: ئالاڤێ ڤەکولینێ:

تاقیکرنا دەستکەفتێ خواندنێ: ڤەکۆلەرێ تاقیکرنەك ل دویف ئەڤان پێنگاڤێن ل خوارێ ئامادەکر:

1 .دەستنیشانکرنا بابەتێ ئەزمونێ:

ڤەکۆلەرێ د سنور و پێدڤیێن ڤەکۆلینێدا، بابەتێن د ئەزمونێدا دهێنە خواندن دەستنیشانکربون.

2. هەلێنجان و دارژتنا ئارمانجێن ڕەفتاری :

بەرێ نوکە ژ پێدڤییێن ڤەکۆلینێ ئارمانجێن ڕەفتاری بو هەر (9) بابەتێت دەستنیشانکری ل دویف هەر شەش ئاستێن بلومی دارژتبون.

3 -بەرهەڤکرنا نەخشێ تاقییکرنێ:

ڤەکۆلەرێ (40) برگە دەستنیشانکرن و دارێژتن ل دویف گرنگیا رێژەیا گرنگیا ناڤەرۆکێ و ئارمانجێن ڕەفتاری و ل دویف هەر شەش ئاستێن پۆلینکرنا (بلوم)ی د بیاڤێ مەعرفیدا (بیرئینان، تێگەهشتن، پراکتیك، شروڤەکرن، لێکدان، هەلسەنگاندن)، هەروەکی ل خشتەیێ (3) دا دیار:

خشتەیێ ژمارە (3) نەخشێ تاقیکرنێ

ژ	بابەت	ژمارەیا لاپەران	رێژەیا گرنگیا ناڤەرۆکێ	رێژەییا گرنگیا ئارمانجین ڕەفتاری						کوییێ ئارماناک	کوییێ پرسیاران
				بیرئینان %51	تێگەهشتن %15	پراکتیک %8	شرۆڤەکرن %11	لێکدان %6	هەلسەنگاندن %9		100 %
1	شێواز	4	%10	2 6	1 1	----- ----- -----	----- ----- -----	---- ---- ----	------ ---- ------	7	3
2	جورێن شێوازان	2	%5	1 5	------ 2	----- -----	----- -----	---- ----	------ ------	7	1
3	ڕەوانبێژی	3	%8	2 7	1 2	----- 1	----- 1	---- 1	------ 1	13	3
4	رونبێژی	7	%17	3 5	1 2	1 1	1 2	---- 1	1 2	13	7
5	خوازە	4	%10	2 4	1 1	----- 1	----- 2	*1 1	------ 1	10	4
6	خوازەیا هزری	3	%8	2 8	1 1	----- -----	----- -----	---- ----	------ ------	9	3
7	خواستن	5	%12	2	1	-----	1	----	------		4

	9	1	1	1	1	2	3				
7	11	1 1	---- 1	1 2	1 2	1 1	3 4	%15	6	درکە	8
8	13	1 2	*1 1	1 2	1 1	1 2	3 5	%15	6	جوانکاری	9
40	92	8	6	10	7	14	47	100	40	کو	

4 .دارێژتنا برگەیێن تاقیکرنێ:

ئەڤ تاقیکرنە ژ سێ پرسیاران پێك دهێت، پرسیارا ئێکێ ژ جورێ ڕاست و خەلەت (10) برگە بون، و پرسیارا دوێ ژ جورێ هەلبژارتنان (15) برگە بون، و پرسیارا سیێ ژ جورێ گۆتاری ب بەرسڤێن سنوردار (15) برگە بون.

5. ڕاست و دروستیا تاقیکرنێ:

ڕاست و دروستیا تاقیکرنێ ئامەژەیە بۆ ئەوی فاکتەرێ کو ئالاڤەك بدروستاهی وی بابەتی بپیڤیت یێ بۆ هاتییە دانان، ئانکو بدروستاهی دخزمەتا پیڤانا بابەتەکێدا بیت (Souza et all., 2017: 88).

بۆ ڤێ مەرەمێ، ڤەکۆلەرێ دو جۆرێن ڕاست و دروستیێ بکارئینان، ئەوژیك دروستیا بەرچاڤ و دروستیا ناڤەرۆکێ.

•ڕاست و دروستیا بەرچاڤ:

بۆ پشتڕاستبون ژ ڕاست و دروستیا تاقیکرنێ یا بەرچاڤ، ڤەکۆلەرێ تاقیکرن پێشکێشی هژمارەك شارەزا و تایبەتمەندان د بوارێ زمانێ کوردی و ڕێکێن وانەگۆتنێ دا کرن، ئەو ژیك ژ بۆ زانینا ڕا و تێبینیێن وان ل دور ڕادی دروستییا برگەیێن تاقیکرنێ، ڕێژەیا ڕازیبونا ئەوان (80%)و پتر دانا وەك ڕازیبون لسەر برگەکێ ژ برگێن تاقیکرنێ و پشتی دەرئێنانا ڕێژەیا ڕازیبونێ لسەر هەر برگەکێ ژ (40) برگەیێن تاقیکرنێ، دیاربو کو ڕێژەیا هەمی برگەیان پترە ژ وێ ڕێژەیێ.

•ڕاست و دروستیا ناڤەروکێ:

ڤەکۆلەر ب ڤێ جورێ دروستیێ پشتراستبویە ب ڕێکا وان ڕێکارێن پێڕابوی ژ دارێژتنا ئارمانجێن ڕەفتاری و بەرهەڤکرنا نەخشێ تاقیکرنێ و ئامادەکرنا برگەیێن تاقیکرنێ لبەر ڕۆناهیا وان، هەروەسا دەرهینانا ئاستێ زەحمەتیا برگەیان و هێزا ژێکجوداهیێ و کاراییا بژاردەیێن خەلەت.

6 .شروڤەکرنا ئاماری بۆ برگەیێن تاقیکرنێ:

ب مەرەما زانینا ئاستێ زەحمەتی و هێزا ژێك جودایی و کاراییا بژاردەیێن خەلەت یێن برگێن تاقیکرنێ و هەروەسا روهنیا ڕێنما و زانینا دەمێ پێدڤی ژبۆ بەرسڤدانێ، ڤەکۆلەرێ تاقیکرن ل سەر سەمپلەکێ پراکتیککر، کو هژمارا ئەوان (70) قوتابی بون، ژ قوتابییێن قۆناغا چوارێ / کولیژا پەروەردا بنیات/ زانکۆیا زاخو، پشتی ڕاستڤەکرنا بەرسڤان ڤەکۆلەرێ نمرێن قوتابیان ژ بەرزترین نمرە بۆ نزمترین نمرە ڕێزکرن و لدویڤدا دابەشکرن بۆ دو پشکان، پشکا سەری کو (35) قوتابی یێن بلندترین نمرە و پشکا خارێ (35) قوتابی یێن نزمترین نمرە وەرگرتین د تاقیکرنێدا، و ڤەکۆلەرێ هژمارا

بەرسڤێن نە دروست و یێن دروست ب شێوەیەکێ جودا بۆ هەر برگەیەکێ ژبڕگێن تاقیکرنێ هەژمارکرن، د ئەڤا ل خوارێدا ڕونکرنا ڕێکارێن ئاماری یێن برگێن تاقیکرنێ دێ هێتە کرن:

أ- ئاستێ زەحمەتییا برگێن تاقیکرنێ:

ڤەکۆلەرێ ئاستێ زەحمەتییا هەر برگەیەکێ ژ برگەیێن تاقیکرنێ دەرهینا و ئەنجامان دیارکر کو ئاستێ زەحمەتیا برگێن تاقیکرنێ ژ جورێ ڕاست و خەلەت نرخ دکەڤیتە د ناڤبەرا (0.48- 0.56)، و ئاستێ زەحمەتییا برگێن تاقیکرنێ ژ جورێ هەلبژارتنان نرخ دکەڤیتە د ناڤبەرا (0.52- 0.73)، ئاستێ زەحمەتییا برگێن تاقیکرنێ ژ جۆرێ گۆتاری ب بەرسڤێن سنوردار نرخ دکەڤیتە د ناڤبەرا (0.29- 0.44)، چونکی برگێن تاقیکرنێ ب برگێن باش دهێنە هژمارتن، ئەگەر ئاستێ زەحمەتیا وان د ناڤبەرا (0.20-0.80) دا بیت (عریفج و مصلح، 1999: 188)، ژبەر ڤێ چەندێ برگێن ئەڤێ تاقیکرنێ باشن و ئاستێ زەحمەتیا هەمی برگان ب ئاستەکێ پەسەند دئێتە هژمارتن.

ب-هێزا جوداکرنێ:

ڤەکۆلەرێ هێزا جوداکرنێ یا هەر برگەکێ ژ برگێن تاقیکرنێ دەرهینا (ملحم، 2012: 239)، ئەنجامان دیارکر هێزا جوداکرنێ یا برگێن تاقیکرنێ ژ جورێ ڕاست و خەلەت نرخ دکەڤیتە د ناڤبەرا (0.38- 0.45) و هێزا جوداکرنێ یا برگێن تاقیکرنێ ژ جورێ هەلبژارتنان نرخ دکەڤیتە د ناڤبەرا (0.35- 0.52)، هێزا جوداکرنێ یا برگێن تاقیکرنێ ژ جۆرێ گۆتاری ب بەرسڤێن سنوردار (علام، 2006، ص254) نرخ دکەڤیتە د ناڤبەرا (0.42-0.58)، چونکی برگێن تاقیکرنێ ب برگێن باش دهێنە هژمارتن، ئەگەر هێزا ئەوێ یا جوداکرنێ ژ (0.30) و پتر بو (الريماوى، 2017: 101)، ژبەر ئەڤێ چەندێ برگێن ئەڤێ تاقیکرنێ ب برگێن جوداکەر دهێنە هژمارتن.

پ- کاراییا بژاردەیێن خەلەت:

شیکارییا بژاردەیێن خەلەت بابەتەکێ گرنگە د شیکارکرنا برگەیاندا. بژاردەیێن خەلەت پێکهاتێن گرنگێن برگەیانن؛ ژبەرکو پەیوەندیا د ناڤبەرا سەرجەمێ نمرەیێن تاقیکرنێ و بژاردەیێن خەلەت کو ژ لایێ قوتابیڤە هاتینە ژێگرتن نیشاندەدەت (Dufresne et all., 2002, p. 175)، پشتی کو ڤەکۆلەرێ بەرسڤێن هەردو گروپێن سەری و خوارێ هژمارتین (الظاهر وآخران، 1999، ص91)، دیار بو کو هژمارا قوتابیێن گروپێ خوارێ ئەوێن بژاردەیێن خەلەت هەلبژارتین، پتربون ژ هژمارا گروپێ سەری، جیاوازی ب سالبی بو، ئەڤە ئەوێ چەندێ دگەهینت کو هەر بژاردەیەك ژ بژاردەیێن خەلەت د هەمی برگێن تاقیکرنا هەلبژارتناندا د باش و سەرنج ڕاکێش بون.

ت-جێگرییا تاقیکرنێ:

ئارمانجا سەرەکی ژ دەرئینانا جێگریێ، دیارکرنا خەلەتیێن پیڤانێ و ڤەدیتنا چارەسەرییان بۆ کێمکرنا ئەوان شاشییان (murphy,1988:63)، ژ بۆ دەرئینانا جێگریا تاقیکرنێ، بو (برگێن بابەتی) ڤەکۆلەرێ پشت ب هاوکێشا (کودر-ڕیتشاردسون- KR-20) بەستییە (حسانين، 2004: 152)، پشتی ڤەکۆلەرێ سەرەدەری د گەل بەرسڤێن (سەمپڵا شرۆڤەکرنا برگەیان) کو (70) بەرسف بون دیاربو کو پلەیێن جێگریێ (84)بو، کو ئەوژی پلەیەکا باشە بۆ جێگیرییا تاقیکرنێ (أبو غربيه، 2009: 100).

هەروەسا بۆ دەرهینانا جێگریا تاقیکرنا (برگێن گۆتاری ب بەرسڤێن بەند) هاوکێشا (الفا - کرونباخ) (النمر، 2006: 70) بکارئینایە، پشتی ڤەکۆلەرێ سەرەدەری د گەل بەرسڤێن (سەمپلا شرۆڤەکرنا برگەیان) کری، ئەوا ژ (70) قوتابییان پێکدهێت، دیاربو کو پلەیێن جێگرییێ (81)بو، کو ئەوژی پلەیەکا باشە بۆ جێگیریا تاقیکرنێ د ناڤ پولێدا (الجلبی، 2005: 123).

ل ژێر ئەڤێ چەندێ تاقیکرن ب شێوەیێ دوماهیێ ژ (40) برگان پێکدهێت، برگێن (1-25) یێت بابەتی (ڕاست و خەلەت- هەلبژارتن) بون، و برگێن (25-40) یێن گۆتاری ب بەرسڤێن بەند بون، پشتی ئەوان ڕێکاران تاقیکرنا دەستکەفتێ خواندنێ ب شێوێ خۆ یێ دوماهیێ بۆ پراکتیککرنێ بەر هەڤ بو.

ج-ڕۆهنیا ڕێنماییێن تاقیکرنێ و دەمێ بەرسڤدانا وان:

بۆ ڤەکۆلەرێ دیاربو کو هەمی برگێن تاقیکرنێ د ڕوهنن و (50) خۆلەك ب دەمەکێ گونجای دهێتە هژمارتن بۆ بەرسڤدانا تاقیکرنێ.

هەشت: جێبەجێکرنا ئەزمونێ:

ڤەکۆلەر ل ڕۆژا ئێکشەمبێ 2024/9/15 ل کولیژا پەروەردا بنیات ئامادەبویە و حەفتیا ئێکێ تەرخانکر بو ئەنجامدانا پێدڤیێن هەڤسەنگیێ دناڤبەرا قوتابییێن هەردو گروپاندا، و (ماموستایا بابەتی) بشێوێ کردەیی دەست ب وانە گۆتنێ کریە ل ڕۆژا ئێکشەمبێ 22/9 /2024 کو ل گروپێ ئەزمونگەرییی بابەت ل دویڤ پێنگاڤێن مودێلێ کارین هاتە شروڤەکرن و ل گروپێ کونترۆلکار بابەت ب ڕێکا ئاسایی هاتە شروڤەکرن، کو بۆ هەر گرۆپەکی ل حەفتییێ دو وانە هاتبونە تەرخانکرن، هەتا ب دوماهیك هاتنا ئەزمونێ ل ڕۆژا سێشەمب 2024/12/3.

نەهـ: پراکتیککرنا ئالاڤێ ڤەکولینێ و ڕاستڤەکرنا ئەوێ:

أ-پراکتیککرنا ئالاڤێ ڤەکولینێ:

ڤەکۆلەرێ تاقیکرنا دەستکەفتێ خواندنێ ل 2024/12/8 و ل دەمژمێر نەهی سپێدێ ب هاریکاریا مامۆستایا بابەتی د ئێك دەمدا ل سەر هەردو گروپێن ڤەکولینێ پراکتیککر.

ب-راستڤەکرنا ئالاڤێن ڤەکولینێ:

ڤەکۆلەرێ بەرسڤێن قوتابیان د تاقیکرنا دەستکەفتێ خواندنێدا ڕاستڤەکرن، د پرسیارێن بابەتیدا (ئێك) نمرە بۆ هەر بەرسڤەکا دروست و (چنە) بۆ هەر بەرسڤەکا خەلەت یان هێلایی یان نەدیار تەرخانکریە، پرسیارێن گۆتاری یێن سنوردار (دو) نمرە بو هەر بەرسڤەکا دروست و (ئێك) نمرە بو بەرسڤا نیڤەك دروست و (چنە) بو هەر بەرسڤەکا خەلەت یان هێلایی یان نەدیار تەرخانکریە، ب ئەڤێ چەندێ دێ نزمترین نمرە (چنە) و بەرزترین نمرە (55) بیت.

دەهـ: هۆیێن ئاماری:

ڤەکۆلەرێ پشتبەستن ل سەر بکارئینانا هۆیێن ئاماری یێن ل خوارێ کریە:

1. تاقیکرنا تایی (t-test) بۆ دو سەمپلێن سەربەخۆ یێن نەوەکهەڤ د هژمارێدا.
2. هاوکێشا (j-coper)

3. ئاستێ زەحمەتییا برگان.

4. هێزا جوداکرنا برگێ.

5. هاوکێشا کارایا بژاردەیێن خەلەت.

6. هاوکێشا کیودەر - ڕیتشاردسون:(20- KR)

7. هاوکێشا الفا - کرونباخ.

پشکا چوارێ: بەرچاڤکرن و گەنگەشەکرنا ئەنجامان

أ- بەرچاڤکرنا ئەنجامان:

جیاوازییا ڕامانداریا ئاماری ل ئاستێ (0,05) دا نینە د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرێن دەستکەفتێ قوتابیێن گروپێ ئەزمونگەریی یێن بابەتێ شێوازێن ئەدەبی لدویف مودلێ کارین وەرگرتی و ناڤەندێ نمرێن دەستکەفتێ قوتابیێن گروپێ کۆنترۆلکار ئەوێن هەمان بابەت ب ڕێکا ئاسایی وەرگرتی.

بۆ زانینا دروستییا ئەڤێ گریمانەیێ، ڤەکۆلەرێ ناڤەندێ نمرەیێن دەستکەفتێ قوتابیێن گروپێ ئەزمونگەریی و گروپێ کۆنترۆلکار دەرهینان، کو (39,59) و (33,37) نمرەبون، ئانکو جیاوازی د ناڤبەرا هەردو ناڤەندادا هەیە،ژ بۆ زانینا مانادارییا ئەڤێ جیاوازییێ،ڤەکۆلەرێ تاقیکرنا تایی(t-test) بۆ دو سەمپلێن سەربەخۆێن جودا د هژمارێدا بکارئینا، د ئەنجامدا دیاربو کو نرخێ تایی یێ هەژمارکری (3,77) نمرەیە، کو مەزنترە ژ نرخێ ئەوێ یێ خشتەیی کو (1,99) نمرەیە، ل ئاستێ (0.05) و پلەیا ئازادییێ (85)، ئەڤەژی ڕامانا ئەوێ چەندێ ددەت، کو جیاوازی د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن گروپێ ئەزمونگەریی و گروپێ کۆنترۆلکار د تاقیکرنا دەستکەفتیدا هەیە بۆ بەرژەوەندییا قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەریی؛ واتە بکارئینانا مودلێ کارین د گۆتنا بابەتێ شێوازێن ئەدەبیدا کاریگەربو د دەستکەفتێ قوتابییاندا ب بەراوردکرن د گەل ڕێکا ئاسایی، ب ڤی ڕەنگی ئەڤ گریمانەیا سفری دهێتە ڕەدکرن و گریمانەیا جهگر (بەدیل)دهێتە پەسەندکرن. خشتەیێ ژمارە (4) ئەڤێ چەندێ دیاردکەت.

خشتەیێ ژمارە(4)

ئەنجامێن تاقیکرنا تایی بو مانادارییا جیاوازیێ دناڤبەرا ناڤەندێ نمرێن قوتابیێن هەردو گرۆپاندا د تاقیکرنا دەستکەفتێ خواندنێدا

گرۆپ	ژمارا قۆتابییان	ناڤەندێ ژمێری	لادەرێ پیڤەری	نرخێ تایی		ماناداری د ئاستێ 0.05
				دەرکەتی	خشتەیی	
ئەزمونگەری	44	39,59	8,84	3,77	1.99	مانادارى هەیە
کۆنترولکار	43	33,37	6,39			

ب- گەنگەشەکرن و شلوڤەکرنا ئەنجامان:

ژ ئەنجامێن د خشتەیێ ژمارە (4) دا هاتییە بەرچاڤکرن دیاردبیت کو بکارئینانا مودێلێ کارین د گۆتنا شێوازێن ئەدەبیدا کاریگەریەکا بەرچاڤ و مانادار هەبو د دەستکەفتێ قوتابیاندا، ئەڤ ئەنجامە دگەل ئەنجامێن ڤەکۆلینا (مغاوری،1997)، و ڤەکۆلینا (العاشقی، 2010)، و ڤەکولینا (داخل، 2011) دگونجیت، ڤەکۆلەر دبینیت کو ئەڤ ئەنجامە دزڤریت بۆ چەند ئەگەرەکا:

1. مودێلێ کارین دەرفەتێ دەتە قوتابی کو پشتبەستنێ لسەر خو بکەن بۆ ئەنجامدانا ئارمانجان، ژبەرکو قوتابی دبیتە تەوەرێ سەرەکی د پرۆسێسا فێرکرن و فێربونێدا ئەڤێ چەندێ باوەری ب خۆ بون ل دەف ئەوان زێدەکر و ڕۆلێ قوتابیان بەرز و پێشچاڤ کر.
2. مودێلێ کارین بشێوەیەك ڕێکخستی و پێکڤە گرێدای و زنجیرەیی بابەتی پێشکێشدکەت، ئەڤ چەندە قوتابی پاڵددەت کو پشکدارییێ د پێشکێشکرنا بابەتی دا بکەت، و ب ئازادی دەربرینێ ژ هزرێن خو بکەن.
3. ئەڤ مودێلە ڕێکەکا نوی یە ل دەف قوتابییان بو فێربونێ ئەڤ چەندە بۆ ئەگەرێ گرنگیدان و سەرنجراکێشانا ئەوان بۆ بابەتێ شێوازێن ئەدەبی.
4. هاریکاریا قوتابییان دکەت کو هزرێن خو ب شێوەیەك زنجیرەیی ڕێکبێخن، ئەوژیك ب ڕێکا گرێدانا زانیارێن کەڤن دگەل یێن نوی کو دبیتە ئەگەرێ فێربونەکا باشتر.
5. زانیاری د گەلەك پێنگاڤێت ئەڤێ ڕێکێ دا گەلەک دوبارە دبن، ئەڤەژی وەل قوتابی دکەت بساناهی فێرببیت هەروەسا بو ماوەیەکی درێژ ئەڤ زانیاریە دمینن د هزرا وی دا.
6. کارلێککرنا قوتابییان دگەل ئێك دهولا خواندنێ ڤە و پێکگوهارتنا شارەزاییان هاریکارە بۆ بەرفرەهکرنا بازنا پروسێسێ و هاندانا وان بۆ بەردەوامی دانا فێربونێ و زێدەکرنا زانیاریان.
7. ل دەمێ بەشداریکرن و دانوستاندنا قوتابییان دگەل ئێك گەلەك تایبەتمەندیێن ئەوان دهێنە دیارکرن، ئەڤەژی دبیتە ئەگەرێ چارەسەرکرنا گەلەك جیاوازیێن تاکی هەروەسا تایبەتمەندیێن ئەوان یێن مێشکی و دەرونی و لەشی ل بەرچاڤ دهێنە وەرگرتن ل دەمێ پێرابونا وان ب چالاکیێن فێرکرنێ یێن جیاواز.

پشکا پێنجێ: دەرئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیار

دەرئەنجام:

1. بکارئینانا مودێلێ کارین د گۆتنا بابەتێ شێوازێن ئەدەبیدا بۆ قوتابییێن قۆناغا چوارێ/ پشکا زمانێ کوردی باشتر و کاریگەرترە بۆ دەستکەفت ب بەراوردکرن لگەل وانەگۆتنا ئاسایی.
2. دەمێ بابەتێ شێوازێن ئەدەبی ل دویف پێنگاڤ و کردارێن ئەڤی مۆدلی هاتینە گۆتن، بو ئەگەر کو قوتابی سەرەدەرییەکا کارا و کاریگەر ل گەل ناڤەڕۆکا وانێ و چالاکیێن ئەوێ بکەن، ب حەزو ئارەزو تێکەلی بابەتان بن.
3. کردارێن وانەگۆتنێ ل دویف ئەڤی مودێلی د گەل پەروەردەییا نوی دگونجیت، دەمێ دوپاتێ لسەر دانا ڕۆلەکێ ئەرێنی بۆ قوتابی د پرۆسێسا فێرکرنێدا دکەت، ئانکو قوتابی ببیتە سەنتەرێ پرۆسێسا فێرکرنێ.

ڕاسپاردە:

1. خاندنا ڕێك و ستراتیجیەتێن كو قوتابی تێدا تەوەر بیت،ژ ئەوانا مۆدلێ كارین بو مامۆستایێن زانكۆیێ د خۆلێن پیداگوجیدا، ئەوێن ژ لایێ سەنتەرێ ڕاهێنانا پیداگوجی و پەرەپێدانا ئەكادیمیڤە دهێنە ئەنجامدان، داكو هەر ماموستایەك د بسپوریيا خۆدا لگەل قوتابیێن زانكۆیێ بكاربهینیت.
2. مودلێ كارین بهێتە دانان د ناڤ بابەتێ پروگرام و ڕێكێن وانەگۆتنا زمانێ كوردیدا د بەرنامەیێ خواندنا پشكێن كولیژێن پەروەردێ و پەروەردەیا بنیات ل هەرێما كوردستانێ و ئەڤەژی پێخەمەت ڕاهێنانا قوتابیان بۆ بكارئینان و بجهئینانێ د وانەگوتنێدا پشتی دەرچون ژ زانكۆیێ.

پێشنیار:

ڤەكۆلەر پێشنیار دكەت كو ئەڤ ڤەكۆلینێن ل خوارێ د پاشەرۆژێدا بهێنە ئەنجامدان:

1. ڤەكولین دەربارەی كارایيا بكارئینانا مودلێ كارین د وانەگۆتنا بابەت و قۆناغێن خواندنێ یێن جیاوازدا بهێنە ئەنجامدان.
2. ڤەكۆلینەك وەك ئەڤا ل بەردەست بۆ زانینا كارتێكرنا مودلێ كارین ب سەر هندەك گۆڕاواندا د لقێن زمان و ئەدەبێ كوردیدا وەكی پالدان بۆ فێربونێ، ڕۆكار بەرەڤ بابەتی، باوەری بخۆبون، چێژا ئەدەبی، شلوڤەكرنا ئەدەبی و وەرگرتنا تێگەهێن زمانی.

ژێدەر:

گەردی، ژوان عبدالسلام عبدالعزیز (2022). شێوازناسی و شێوازناسی ئەدەب، گوڤارا زانكویا گەرمیان، ژمارە (9) 99-107.

عبدالله، لولاڤ احمد (2023). كاریگەریيا گوتنا بابەتێ ئەدەبێ كوردی ب ستراتیجیەتێن تۆماركرنا تێبینیان و بەرسڤ پێكگهورین د دەستكەفت و گەشەكرنا كارامەیێن شلۆڤەكرنا ئەدەبی ل دەڤ قوتابیێن پۆلا دەهێ ئامادەییدا، ناما دكتورایێ نەبەڵاڤكری، زانكویا دهوك: كولیژا پەروەردا بنیات.

عەبدوللا، ئیدریس (2011). شێواز و شێوازگەریی، هەولێر

أبوجادو، صالح محمد علي (2007). علم النفس التربوي، ط3، عمان: دار زمزم.

باتشيرجي، انول (2015). بحوث العلوم الاجتماعية (المبادئ والمناهج والممارسات)، (ت.خالد بن ناصر ال حيان)، عمان: دار اليازوري العلمية للنشر والتوزيع.

بيومي، زينب (2002). فاعلية استخدام انموذج كارين في اكتساب تلاميذ الصف الثاني الاعدادي للمفاهيم النحوية، رسالة ماجستير، كلية التربية- جامعة المنوفية، مصر.

جابر، وليد احمد و السعيد، سعيد محمد و أحمد، ابو السعود محمد (2005). طرق التدريس العامة (تخطيطها و تطبيقاتها العامة)، ط2، عمان: دار الفكر.

الجلبي، سوسن شاكر (2005). أساسيات بناء الاختبارات والمقاييس النفسية والتربوية، ط1، دمشق: مؤسسة علاء الدين للطباعة والتوزيع.

حسانين، محمد صبحي (2004). القياس والتقويم في التربية البدنية والرياضة، ط6، القاهرة: دار الفكر العربي للطبع والنشر.

حسن، عبدالجبار عدنان (2018). أثر استعمال انموذج كارين في تحصيل طلبة المرحلة الثانية في قسم اللغة العربية لمادة العروض، مجلة دواة/ مجلد 4/ العدد 15/ ص 193-216.

داخل، سماء تركي (2011)، أثر أنموذج كارين في اكتساب المفاهيم النحوية والتفكير التباعديّ عند طلاب الصف الرابع الإعدادي، كلية التربية/ ابن رشد -جامعة بغداد، (اطروحة دكتوراه غير منشورة)، بغداد- العراق.

داود، علي (2012). اثر نموذج كارين في تحصيل مفاهيم مادة الديمقراطية عند طلبة كلية التربية، مجلة الأستاذ العراقية. العدد(203).

زاير، سعد علي و داود، عبدالسلام صبري ومحمد، هادي حسن (2014). طرائق التدريس العامة، ط1، دار صفاء للنشر والتوزيع، عمان.

زاير، سعد علي، جري، خضير عباس (2020). تصميم التعليم وتطبيقاته في العلوم الانسانية، ط1، عمان: دار المنهجية للنشر والتوزيع.

زيتون، حسن حسين (2003). استراتيجيات التدريس /رؤية معاصرة لطرق التعليم والتعلم، القاهرة: عالم الكتب.

السر، خالد خميس، دحلان، عمر علي، عبدالجواد، اياد ابراهيم (2021). استراتيجيات معاصرة في التدريس و تطبيقاتها العملية، غزة: حقوق الطبع محفوضة للمؤلفين.

سعد، محمود حسان (2000). التربية العملية بين النظرية والتطبيق، الأردن: دار الفكر للنشر والتوزيع.

سلامة، عادل ابو العز و سمير، عبدسالم الخريسات و وليد، عبدالكريم صوافطة و غسان، يوسف قطيط (2009). طرائق التدريس العامة معالجة تطبيقية و معاصرة، ط1، عمان: دار الثقافة للنشر والتوزيع.

الشاعر، عبير عصام (2022). تأثير نموذج كارين التدريسي في اكتساب بعض مهارات التميز في الرياضيات لدى طالبات الصف الثالث الأساسي في فلسطين، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة الأقصى، غزة.

الشجيري، ياسر خلف و الزهيري، حيدر عبدالكريم (2022). اتجاهات حديثة في القياس والتقويم النفسي والتربوي، ط1، عمان: مكتبة المجتمع العربي للنشر والتوزيع.

الظاهر، زكريا محمد و جيان، جاكلين تمر و عبدالهادي، جودت عزت (1999). مبادئ القياس والتقويم في التربية، ط1، عمان: دار الثقافة للنشر والتوزيع.

العاشقي، علياء صباح جاسم (2010). اثر نموذج كارين في اكتساب المفاهيم الجغرافية واستبقائها لدى طالبات الصف الرابع الادبي، كلية التربية الاساسية، الجامعة المستنصرية، العراق.(رسالة ماجستير غير منشورة).

عبدالقادر، محمود هلال عبدالباسط (2016). برنامج مقترح قائم على انموذج كارين لتنمية مهارات الصحة الأملائية و أثره في تنمية مهارات الأرسال اللغوي لدى تلاميذ الصف الاول الأعدادي، بحث منشور مجلة كلية التربية، جامعة ازهر، العدد 170، الجزء الثالث، 185-228 القاهرة.

عريفج، سامي و مصلح، خالد حسين (1999). في القياس والتقويم، ط4، عمان: دار مجدلاوي للنشر.

علام، صلاح الدين محمود (2006). الاختبارات والمقاييس التربوية النفسية، ط1، عمان: دار الفكر للنشر والتوزيع.

علي، محمد السيد (2011). موسوعة المصطلحات التربوية، ط1، عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة.

فضل، شعبان احمد (2001). التعليم الجامعي في الجماهيرية - واقع و افاق، ليبيا: مجلد الدراسات العدد (6)، السنة (6).

ملحم، سامي محمد (2007). مناهج البحث في التربية و علم النفس، ط5، عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع.

Cambridge dictionary (2022). Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. Cambridge University press.

Dufresne, R. J., Leonard, W. J., & Gerace, W. J. (2002). Making Sense of Students ’ Answers Questions. The Physics Teacher, 40(March), 174 - 180.

Harland, D. J. (2015). An Introduction to Experimental Research An Introduction to Exploratory Research. Nursing, 4(3), 1-6

Kareem, R. A., & Mezban, Z. M. (2019). The Effect of Karen's Model in The Achievement and The Development of Levels of Understanding Mathematics for female Students Intermediate. Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales, (20), 1337-1365.

Murphy,R.(1988). Social closure: The Theory of Monopolization and Exclusion. New York:Oxford University press.

Shukla, S. (2020). Concept of Population and Sample. How to Write a Research Paper, 6(1), 1-6.

Souza, A. C., Alexandre, N. M., & Guirardello, E. d. (2017). Psychometric properties in instruments evaluation of reliability and validity. Epidemiologia e servicos de saude: revista do Sistema Unico de Saude do Brasil, 26(3), 649-659.